УДК 338.2
JEL M 21
DOI 10.31375/2226-1915-2018-3-136-146

**ЕФЕКТИВНІСТЬ
В ЇЇ ТЕОРЕТИЧНОМУ КОНТЕНТІ ТА ПРАКТИЧНОМУ ЗАСТОСУВАННІ**

Р.І. Завадяк

к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва
roman.zavadyak@uzhnu.edu.ua

А.Р. Фіалковський

аспірант кафедри економіки і підприємництва
Andrey.Fialkovsky@progresstech.aero

М.М. Орбан

магістр спеціальності «Економіка»
Mikhail.orban@gmail.com

Д.І. Довганич

магістр спеціальності «Економіка»
bobruk111@gmail.com

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна

Анотація. Ефективність представляє собою основне поняття та практичний інструмент управління бізнесом, тому стаття присвячена дослідженню теоретичного контенту категорії «ефективність» та її практичному наповненню. В теоретичному ракурсі ефективність розглянута на основі трьох концептів: з позиції конкурентоспроможності (під ефективністю розуміємо міру досягнення мети розвитку економічної системи або результати вирішення покладених керівництвом стратегічних завдань), з позиції теорії використання ресурсів (ефективність визначена як досягнення певного рівня виробництва в його порівнянні з витратами в цілому чи їх окремими видами), з позиції інтересів всіх афілійованих сторін економічної діяльності актора (ефективність може бути представлена як механізм, що забезпечує узгодженість та збалансування інтересів всіх учасників економічного процесу). Ефективність є важливим інструментом практики управління підприємством. Як практичний інструмент ефективність представляє собою: а) оціночний механізм діяльності підприємства; б) фактор подальшого розвитку економічної системи; в) джерело посилення потенціалу функціонування бізнесу в конкурентному середовищі. Ефективність проявляє риси не тільки як результат, але й як спосіб організації та ведення бізнесу.

Ключові слова: ефективність, види ефективності, теорія ефективності, контент ефективності, конкурентоспроможність.

**ЭФФЕКТИВНОСТЬ
В ЕЕ ТЕОРЕТИЧЕСКОМ КОНТЕНТЕ И ПРАКТИЧЕСКОМ ПРИМЕНЕНИИ**

Р.И. Завадяк

к.э.н., доцент кафедры экономики и предпринимательства

А.Р. Фиалковский

аспирант кафедры экономики и предпринимательства

М.М. Орбан

магистр специальности «Экономика»

Д.И. Довганич

магистр специальности «Экономика»

Ужгородский национальный университет, Ужгород, Украина

Аннотация. Эффективность представляет собой основное понятие и практический инструмент управления бизнесом, поэтому статья посвящена исследованию теоретического контента категории «эффективность» и ее практическому наполнению. В теоретическом ракурсе эффективность рассмотрена на основе трех концептов: с позиции конкурентоспособности (под эффективностью понимаем меру достижения цели развития экономической системы или результаты решения возложенных руководством стратегических задач), с позиции теории использования ресурсов (эффективность определена как достижение определенного уровня производства в его сравнении с затратами в целом или их отдельными видами), с позиции интересов всех аффилированных сторон экономической деятельности актера (эффективность может быть представлена как механизм, обеспечивающий согласованность и сбалансированность интересов всех участников экономического процесса). Эффективность является важным инструментом практики управления предприятием. Как практический инструмент эффективность представляет собой: а) оценочный механизм деятельности предприятия; б) фактор дальнейшего развития экономической системы; в) источник усиления потенциала функционирования бизнеса в конкурентной среде. Эффективность проявляет черты не только как результат, но и как способ организации и ведения бизнеса.

Ключевые слова: эффективность, виды эффективности, теория эффективности, контент эффективности, конкурентоспособность.

UDC 338.2

JEL M 21

DOI 10.31375/2226-1915-2018-3-136-146

EFFICIENCY IN ITS THEORETICAL CONTENT AND PRACTICAL APPLICATION

R. I. Zavadyak

PhD, Docent of the Department of Economics and entrepreneurship
roman.zavadyak@uzhnu.edu.ua

A. Fialkovskyi

PhD Student of the Department of Economics and entrepreneurship
Andrey.Fialkovskyi@progresstech.aero

M. Orban

Master of Economics

D. Dovhanych

Master of Economics
bobruk111@gmail.com

Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

Abstract. *The article is devoted to the essence of efficiency in its theoretical and practical values.*

Efficiency determines not only price policy, but also strategic opportunities for the development of the economic system, which puts its potential for future operation and development.

Effectiveness should be considered in the unity of its theoretical and practical load, and not only as a result of activity (current or strategic), but also as a way of organizing and conducting business.

It is noted in the article that the theory of efficiency is the consequences of scientific thought, which constitute the product of intellectual and spiritual production, and determine the laws of the functioning of economic systems, their principles, means and forms of activity, which together provide a certain result.

The theoretical content of the category «efficiency» and its practical content is investigated. In a theoretical perspective, efficiency is considered from the position:

1. Competitiveness (approach from the position of strategic management (the principle is the organization of business and management of it to achieve long-term results). In this case, by efficiency means the measure of achieving the goal of the economic system or the results of the solution of intermediate strategic objectives. Approach from the position of current management (the principle – the application of tactics, aimed at implementation of the development strategy): efficiency represents the degree of solving the tasks of tactics and operational management of the enterprise;

2. Theories of the use of resources, from the standpoint of the interests of all the affiliated parties of the actor's economic activity. As a practical tool, efficiency is: a) an assessment mechanism of the enterprise; b) the factor of the further development of

the economic system; c) a source of strengthening the functioning of the business in a competitive environment. Efficiency manifests itself not only as a result, but also in how to organize and conduct business.

3. From the standpoint of the interests of all affiliated parties of the actor's economic activity. Accordingly, theoretically, efficiency can be presented as a mechanism that ensures the coherence and balance of interests of all participants in the economic process.

As a practical tool effectiveness is: a) an assessment mechanism of the enterprise; b) the factor for the further development of the economic system; c) a source of strengthening the potential of business functioning in a competitive environment.

Keywords: *efficiency, types of efficiency, content of efficiency, efficiency as a mechanism, competitiveness.*

Постановка проблеми. Глобалізація економічного життя викликає необхідність застосування різноманітних важелів конкурентної боротьби, здатних забезпечити формування довгострокових переваг. Серед широкого кола механізмів особливе місце займають економічні важелі, які спрямовані на активізацію як цінових, так й нецінових методів конкурентної боротьби, концентрація дії яких відбувається у площині ефективності. Саме ефективність визначає не лише цінову політику, але й стратегічні можливості розвитку економічної системи, які закладають можливості її майбутнього функціонування та розвитку. Іншими словами, ефективно працююча система опановує можливостями впровадження інновацій, підвищення кваліфікації персоналу, захоплення нових ринків тощо. Крім цього, ефективність являє собою одну з основних категорій ринкової економіки (що дозволяє використовувати як принцип в моделюванні бізнесу) та одночасно виступає оціночним показником, а це надає можливість оцінити стан та можливі перспективи діяльності, фінансово-економічну диспозицію господарюючого агента. Значен-

ня ефективності декларовано Мадзігон В., який підкреслив, що «система управління може істотно впливати на ефективність підприємницької діяльності лише тоді, коли її належним чином адаптовано до ринкових умов господарювання. Як свідчить світовий досвід, 70 % неефективності підприємницької діяльності фірм зумовлені браком досвіду управління та недостатньою інформацією» [9. С. 22].

На увагу світової наукової спільноти до проблем ефективності вказує Timothy Scott Archer, який стверджує, що «efficiency is a term that recently has come to the forefront of the scientific world. As the world struggles to accommodate the enormous growth in population and to manage the distribution of resources, the effort to make things more efficient has become increasingly more relevant» [1].

Таким чином, ефективність має широку сенсову та практичну колористику у всій повноті її гармонії та наборах контрастів, дослідження чого представляє як науковий, так й практичний інтерес.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблема ефективності,

її змісту та методів вимірювання достатньо активно обговорюється в наукових колах, при цьому сконцентрована на двох аспектах: ефективності управління та ефективності діяльності.

Перша сфера наукового інтересу, тобто ефективність управління, охоплює діапазон підходів від ефективності як результату досягнення компромісу інтересів до точки зору на ефективність управління з позиції системи. Наприклад, Подольчак Н. стверджує наступне: «Відмовившись від технічного трактування поняття ефективності, яке домінує у вітчизняній економічній теорії (відношення результату до затрат), удосконалено термін СЕЕСМП (соціально-економічної ефективності систем менеджменту підприємств), що характеризує стан керуючої системи, яка своїми досягненнями та результатами впливу на керовану систему (виражаються у цілях, управлінських рішеннях, методах менеджменту, тобто діях і бездіяльності) забезпечує баланс інтересів зацікавлених груп у встановленні та досягненні цілей підприємства з урахуванням інституційних обмежень і чинника часу» [13. С.47]. Закарпатські дослідники Кубіній Н.Ю., Дідович Ю.О. та інші вважають, що «важливим принципом управління є системність. Виходячи з цього, критерієм ефективності управління підприємницькою діяльністю є здатність господарської системи відповідати викликам екзогенних факторів та адаптація до них» [8. С.163]. При всій правомірності вказаних підходів неможливо не відмітити, що ефективність за семантикою відображає досягнення певного ефекту, який має більш

широке значення, ніж інтереси або здатність системи реагувати на певні виклики.

Достатньо розповсюдженою є точка зору, апологетом якої можливо назвати Пилипенко С.М., стверджуючого, що «ефект – це результат реалізації заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва за рахунок економії та раціонального використання всіх виробничих ресурсів. Ефект як економічна категорія відображає перевищення результатів діяльності над витратами, це певна форма результату» [12]. З даним трактуванням достатньо складно погодитися внаслідок того, що ефект може бути негативним, що не змінює суті даної категорії.

Мошак С.М. та його однодумці вважають ефективність важливим:

а) фактором забезпечення конкурентоспроможності;

б) регулятором підприємницької діяльності [14], але при цьому не пояснюють її роль як регулятора.

Для регіональних систем, як підкреслює Зарічна О., ефективність підприємств виступає не лише фактором, але й умовою їх конкурентоспроможності [7]. Ефективність виступає як умова регіональної конкурентоспроможності вже як наслідок діяльності підприємства, при цьому дія даної умови не описана автором.

Завдання дослідження. Метою даної статті є обґрунтування на основі критичного аналізу розповсюджених наукових думок сучасного поліваріантного підходу до теоретичного контенту поняття ефективності та його практичного наповнення.

Основний матеріал дослідження. Ефективність представляє

собою основне поняття та практичний інструмент управління бізнесом. Cambridge Dictionary пропонує розглядати ефективність як «the condition or fact of producing the results you want without waste, or a particular way in which this is done» [2]. Це свідчить, що світова позиція розглядає ефективність не лише як результат, але й як спосіб організації бізнесу. В підтвердження цього положення можливо навести західну теорію, що концентрує увагу дослідників на ефективності за Паретто, стверджуючи «Pareto Efficiency or Pareto optimality is a Theory of Efficiency in which given an initial allocation of

goods among a set of individuals a change to a different location that makes at least one individual better off without making any other individual worse off is called a Pareto improvement. An allocation is defined as «Pareto Efficient» or «Pareto Optimal» when no further Pareto improvements can be made» [6].

Внаслідок цього ефективність доцільно розглядати в єдності її теоретичного та практичного навантаження, а також не лише як результат діяльності (поточний чи стратегічний), але й як спосіб організації та ведення справи (рис.).

Рисунок. Сучасні підходи до сутності ефективності

Джерело: розроблено авторами

Теорія ефективності – це наслідки наукової думки, що складають продукт інтелектуального та духовного виробництва і визначають закономірності функціонування економіч-

них систем, їх принципи, засоби та форми діяльності, які в комплексі забезпечують певний заданий результат. Категорія ефективності в даному розумінні представляє собою явище,

теоретичний контент якого базується на певних принципах. Іншими словами, контент ефективності залежить від підходу, який закладає принципи даного явища.

Виділені наступні теоретичні ракурси.

А. Ракурс конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність економіки представляє собою, за позицією академіка НАН України В. Гейця (V. Heyts) та його однодумців, здатність останньої створювати системні конкурентні переваги, що забезпечують перехід економічної системи на більш високий рівень розвитку [15]. Конкурентоспроможність є продуктом управління, як стратегічного, так й управління оперативною діяльністю, тактикою бізнесу.

1. Підхід з позиції стратегічного управління (принцип – організація бізнесу та управління ним для досягнення довгострокових результатів). У даному випадку під ефективністю розуміємо міру досягнення мети розвитку економічної системи або результати вирішення проміжкових стратегічних завдань. Діапазон наповнення ефективності при даному підході достатньо широкий. Так, словацькі дослідники надають велике значення ефективності, «in order to maintain competitiveness, destinations should dispose of innovations as an opportunity to gain a competitive advantage in the market» [5]. Важливою умовою розвитку швидко зростаючих підприємств є ефективність їх діяльності, що також відмічається в працях словацьких науковців [4].

2. Підхід з позиції поточного управління (принцип – застосу-

вання тактики, що спрямована на втілення стратегії розвитку): ефективність представляє собою ступінь вирішення завдань тактики та оперативного управління підприємством.

Б. Контент ресурсного підходу (принцип доцільності залучення та використання певного ресурсу).

1. Підхід з позиції виробництва. Ефективність визначена як досягнення певного рівня виробництва в його порівнянні з витратами.

2. Підхід з точки зору використання праці – ефективність знаходить відображення у категорії продуктивності праці. 3. Ефективність креативних ресурсів – ефективність представляє собою результат, що показує здатність системи генерувати та втілювати інновації.

В. Контекст інтересів, що пропонують застосовувати українські дослідники. Так, Олексів І. пропонує «аналізувати економічну ефективність підприємства... за допомогою методу, який включає показники, що відображають важливі для підприємства процеси та показники, що відображають інтереси результативних груп економічного впливу підприємства» [11. С. 209].

Відповідно, в теоретичному плані ефективність може бути представлена як механізм, що забезпечує узгодженість та збалансування інтересів всіх учасників економічного процесу:

1. Інтереси власників.
2. Інтереси менеджерів.
3. Інтереси персоналу.
4. Інтереси споживачів.
5. Інтереси контрагентів.
6. Інтереси суспільства.

Як інструмент практики ефективність являє собою:

1. Оціночний важіль ретроспективи або плану діяльності підприємства. В цьому випадку можливо застосовувати широке коло показників, вибір якого залежить від задач аналізу та інформаційної доступності. Так, Мікловда В.П., представляючи сучасну систему показників оцінки економічної системи на основі показників ефективності праці, доводить, що: «одним з основних критеріїв конкурентоздатності економіки виступає саме ефективність праці» [10. С. 200]. Крім узагальнюючого значення ефективність може бути в аналітичних цілях представлена як модель впливу факторів на отриманий бізнесом результат. Західні фахівці активно використовують математичні моделі ефективності діяльності підприємств [3].

2. Як фактор подальшого розвитку бізнесу та забезпечення його конкурентоспроможності. Отриманий ефект стимулює до подальшого вдосконалення існуючого господарського та управлінського механізмів.

3. Ефективність (результат отримання певного ефекту) як джерело посилення потенціалу функціонування економічної системи. При цьому потенціал розглядається як сукупність явних та латентних можливостей, здібностей економічної системи використовувати фактори та забезпечувати більш високий результат економічного позиціонування підприємства.

Висновки. Виходячи з вищенаведеного, ефективність в її термінологічній інтерпретації представляє собою поліваріантну категорію, що є відображенням певного конкретного контенту:

- з позиції конкурентоспроможності ефективність – це ступінь реалізації стратегічних та тактичних завдань досягнення конкурентоспроможності господарюючої системи;

- з позиції залучення та використання ресурсів – це забезпечення певного виробничого та економічного результатів при даному використанні факторів господарської діяльності;

- з позиції інтересів – це результат задоволення інтересів всіх афілійованих сторін економічної діяльності.

Як практичний інструмент ефективність представляє собою:

- а) оціночний механізм діяльності підприємства;

- б) фактор подальшого розвитку економічної системи;

- в) джерело посилення потенціалу функціонування бізнесу в конкурентному середовищі.

Ефективність в її наповненні представляє собою спосіб організації та ведення бізнесу, що забезпечує його позиціонування в ринковому середовищі.

У подальших дослідженнях заплановано обґрунтувати модель формування ефективності як комплексного важеля управління економічним розвитком бізнесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Archer T. *The Efficiency Theory* / Timothy Scott Archer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.theefficiencytheory.com/The_Efficiency_Theory.pdf
2. *Cambridge Dictionary* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru>
3. Jan Camenisch and Anna Lysyanskaya. *Dynamic accumulators and application to efficient revocation of anonymous credentials*. In *proceedings of CRYPTO '02, LNCS series 2442* volume. – 2002. – P. 61-76.
4. Krosalakova M. *Dynamics of high growth enterprises – «gazelles»* – in *Czech Republic* / Krosalakova M., Kubichkova V., Jurkovichova L., Kubiniy N. // - *Problems and Perspectives in Management* – 2015 – volume 13 issue 2. – P. 27-35.
5. Micháľková A. *Cbrrent Problems in Distination Management Organization: THE CASE OF SLOVAKIA*/ A.Micháľková, T. Fúrová// *Humanities and Social Sciences*. – Latvia. – 2017. – Volume 25(2). – P.72-86.
6. *Theory of Efficiency. – Pareto Efficiency.* – *Intellegent Economist* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.intelligenteconomist.com/theory-of-efficiency
7. Зарічна О.В. Підвищення конкурентоспроможності регіону / О.В. Зарічна // *Науковий вісник ХДУ. Серія «Економічні науки»*. – Херсон, 2014. – С. 146-150.
8. Кубіній Н.Ю. Рентабельність в системі показників ефективності стратегічного управління / Н. Ю. Кубіній, Ю. О. Дідович, В. В. Попович, М. Я. Касал // *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. – 2011. – Вип. 32. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2011_32/statii/3_7.htm
9. Мадзігон В. Шляхи підвищення ефективності підприємств / В. Мадзігон // *Молодь і ринок*. – № 3 (74). – 2011. – С.21-25.
10. Мікловда В. П. Рейтинг конкурентоспроможності України за критерієм ефективності праці / В. П. Мікловда, Н. Ю. Кубіній, С. М. Мошак // *Демографія та соціальна економіка*. – 2015. – № 3. – С. 199-208 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2015_3_17
11. Олексів І.Б. Аналіз ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу / І.Б. Олексів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2012. – № 1. – С.209-211.
12. Пилипенко С.М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства / С. Пилипенко // *Глобальні та національні проблеми економіки*. – 2016. – № 10. – С.452-456.
13. Подольчак Н.Ю. Соціально-економічна ефективність систем менеджменту підприємств / Н. Подольчак // *Актуальні проблеми економіки*. – № 2(140). – 2013. – С. 47-56

14. Стратегічне управління конкурентоспроможністю: системний метод та екзистенціальна експозиція: Монографія / С.М. Мошак, В.П. Міклова, Ф.Ф. Шандор, Н.Ю. Кубиній, В.В. Кубиній. – Мукачєво: Карпатська вежа, 2017. – 240 с.
15. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / За ред. В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.Є. Кваснюка. – Т. 3: Конкурентоспроможність української економіки. – К.: Фенікс, 2007. – 556 с.

REFERENCE

1. Archer, T. The Efficiency Theory/ Timothy Scott Archer. Retrieved from: http://www.theefficiencytheory.com/The_Efficiency_Theory.pdf [in English].
2. Cambridge Dictionary. Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/ru> [in English].
3. Camenisch, J. & Lysyanskaya, A. (2002). Dynamic accumulators and application to efficient revocation of anonymous credentials. In proceedings of CRYPTO '02, LNCS series 2442 volume, 61-76 [in English].
4. Kroslovakova, M., Kubichkova, V., Jurkovichova, L. & Kubiniy, N. (2015). Dynamics of high growth enterprises – «gazelles» – in ChechRepublick. Problems and Perspectives in Management, volume 13 issue 2, 27-35 [in English].
5. Micháľková, A. & Fúrová T. (2017). Current Problems in Distination Management Organization: THE CASE OF SLOVAKIA, Humanities and Social Sciences, 72-86 [in English].
6. Theory of Efficiency. Pareto Efficiency. Intellegent Economist. – Retrieved from URL: www.intelligenteconomist.com/theory-of-efficiency [in English].
7. Zarichna, O.V. (2014) Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti rehionu Naukovyi visnyk KhDU, 146-150 [in Ukrainian].
8. N. Yu. Kubinii, Yu. O. Didovych, V. V. Popovych, M. Ya. Kasal. (2011) Rentabelnist v systemi pokaznykiv efektyvnosti stratehichnoho . Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Ekonomika», 162-166 [in Ukrainian].
9. Madzhon V. (2011) Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti pidpriemstv. Molod i rynek, 21-25 [in Ukrainian].
10. Miklovda, V. P., Kubinii, N. Yu., Moshak, S. M. (2015). Reitynh konkurentospromozhnosti Ukrainy za kryteriiem efektyvnosti pratsi. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika, 199-208 [in Ukrainian].
11. Oleksiv, I. (2012). Analiz efektyvnosti diialnosti pidpriemstva na zasadakh uzghodzhennia interesiv hrup ekonomichnoho vplyvu. Marketynh i menedzhment innovatsii [in Ukrainian].
12. Pylypenko, S.M. (2016). Teoretychni zasady otsinky efektyvnosti diialnosti pidpriemstva Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky, 452-456 [in Ukrainian].

13. Podolchak, N.Iu. (2013). *Sotsialno-ekonomichna efektyvnist system menedzhmentu pidpriemstv aktualni problemy ekonomiky*, 47-56 [in Ukrainian].
14. Moshak, S.M., Miklovda, V.P., Shandor, F.F., Kubinii, N.Iu., Kubinii, V.V. (2017) *Stratehichne upravlinnia konkurentospromozhnistiu: systemnyi metod ta ekzysyentsialna ekspozytsiia: monohrafiia*. Mukachevo: Karpatska vezha [in Ukrainian].
15. Heyets, V. (Eds.) (2007). *Stratehichni vyklyky XXI stolittya suspil'stvu ta ekonomitsi Ukrayiny. Konkurentospromozhnist' ukrayins'koyi ekonomiky* [Strategic Challenges of the XXI century society and economy of Ukraine. Competitiveness of Ukrainian Economy] Vol. 3. K.: Feniks [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.10.2018

Посилання на статтю: Завадяк Р.І. Ефективність в її теоретичному контенті та практичному застосуванні / Р.І. Завадяк, А.Р. Фіалковський, М.М. Орбан, Д.І. Довганич // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті: 36. наук. праць. – 2018. – № 3. – С. 136-146. DOI: 10.31375/2226-1915-2018-3-136-146.

Reference a JournalArtic: Zavadyak R., A., Fialkovskyi A., Orban M. & Dovhanych D. (2018). Efficiency in its theoretical content and practical application. Development of management and entrepreneurship methods on transport, 117-126. DOI: 10.31375/2226-1915-2018-3-136-146.